

به نام خداوند جان و خرد
مجله آموزشی پرستاری
فصلنامه علمی - پژوهشی انجمن علمی پرستاری ایران
دوره چهارم - شماره ۴ (پیاپی ۱۴) - زمستان ۱۳۹۴

- صاحب امتیاز: انجمن علمی پرستاری ایران
- مدیر مسؤول: دکتر فاطمه الحانی
- سردبیر: دکتر فاطمه الحانی
- معاون سردبیر: دکتر آذر طل
- شماره پروانه انتشار: ۹۴/۴۸۲۳ مورخ ۹۱/۲/۲۰
- شماره بین المللی منبع: ۳۸۱۲-۲۳۲۲
- شماره بین المللی نشریه الکترونیکی: e-ISSN ۲۳۲۲-۴۴۲۸

• **شورای نویسندگان** (به ترتیب حروف الفبا):

- دکتر محمد اسماعیل پور بندینی، استادیار دانشکده پرستاری و پیراپزشکی گیلان
- دکتر فاطمه الحانی، دانشیار گروه پرستاری دانشگاه تربیت مدرس
- دکتر منیر انوشه، دانشیار گروه پرستاری دانشگاه تربیت مدرس
- دکتر زهره پارسا یکتا، استاد دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران
- دکتر حمید پیروی، دانشیار دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی ایران
- دکتر محمدعلی چراغی، دانشیار دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران
- دکتر محمدعلی حسینی، دانشیار دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی
- دکتر سیده فاطمه حق دوست اسکویی، استاد دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی ایران
- دکتر محمدرضا حیدری، استادیار دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه شاهد
- دکتر ناهید دهقان نیری، استاد دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران
- دکتر ناهید رژه، دانشیار دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه شاهد
- دکتر سادات سیدباقر مداح، استادیار دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی
- دکتر نعیمة سیدفاطمی، دانشیار دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی ایران
- دکتر آذر طل، دکترای آموزش بهداشت و ارتقای سلامت دانشگاه علوم پزشکی تهران
- دکتر عباس عبادی، دانشیار دانشکده پرستاری دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله
- دکتر عباس عباس زاده، استاد دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
- دکتر شهرزاد غیاثوندیان، استادیار دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران
- دکتر علی فخرموحدی، استادیار دانشکده پرستاری و پیراپزشکی سمنان
- دکتر مسعود فلاحی خشکناب، دانشیار دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی
- دکتر انوشیروان کاظم نژاد، استاد گروه آمار زیستی دانشگاه تربیت مدرس
- دکتر عیسی محمدی، دانشیار گروه پرستاری دانشگاه تربیت مدرس
- دکتر ندا مهرداد، استادیار دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی ایران
- دکتر حسن ناوی پور، استادیار گروه پرستاری دانشگاه تربیت مدرس
- دکتر علیرضا نیکبخت نصرآبادی، استاد دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران
- دکتر مجتبی ویس مرادی، استادیار دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران
- دکتر مجیده هروی، استادیار دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه شاهد
- دکتر فریده یغمایی، دانشیار دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

• **ویراستار انگلیسی:** علیرضا قریب

• **ویراستار فارسی:** دکتر فاطمه الحانی

• **حروفچینی و صفحه آرایی:** اکرم پورولی

• **طراح جلد:** اکرم پورولی

• **ناشر:** انجمن علمی پرستاری ایران

• **نشانی:** تهران - میدان توحید - دانشکده پرستاری و مامایی تهران

• **کدپستی:** ۱۴۱۹۷۳۳۱۷۱، **صندوق پستی:** ۱۴۱۹۵/۳۹۸، **تلفن و نمابر:** ۶۶۵۹۲۵۳۵

• **e-mail:** info@jne.ir , **Website:** http://jne.ir

وضعیت رعایت اخلاق در پژوهش‌های دانشجویی، عوامل مرتبط و راهکارهای اصلاح آن از دیدگاه دانشجویان و اساتید دانشگاه علوم پزشکی گناباد در سال ۱۳۹۲

شهلا خسروان^۱، محمدرضا منصوریان^۲، علی محمد پور^۳، پیام خزانلی^۴، *سمانه عجم خامس فدافن^۵

۱-دانشیار، دکترای آموزش پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی گناباد، دانشکده پرستاری، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، گناباد، ایران.

۲-مربی، کارشناس ارشد آموزش پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی گناباد، دانشکده پرستاری مامایی، گناباد، ایران.

۳-دانشیار، دکترای آموزش پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی گناباد، دانشکده پرستاری مامایی، مرکز تحقیقات توسعه اجتماعی و ارتقا سلامت، گناباد، ایران.

۴-استاد فارماسیوتیکس، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، دانشکده داروسازی، مرکز تحقیقات فارماسیوتیکس، کرمان، ایران.

۵- دانشجوی کارشناسی ارشد آموزش پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی گناباد، دانشکده پرستاری مامایی، کمیته تحقیقات دانشجویی، گناباد، ایران (نویسنده مسؤول)
پست الکترونیکی: Samane.ajam@gmail.com

نشریه آموزش پرستاری دوره ۴ شماره ۴ زمستان ۱۳۹۴ ۷۱-۶۳

چکیده

مقدمه: اخلاق در پژوهش از موضوعات مهم است و با توجه به این که دانشجویان افرادی هستند که تازه پا به عرصه پژوهش گذاشته اند، لذا بررسی رعایت اخلاق در تحقیقات دانشجویی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بنابراین این مطالعه با هدف تعیین وضعیت رعایت اخلاق در پژوهش دانشجویی، عوامل مرتبط و راهکارهای اصلاح آن از دیدگاه دانشجویان و اساتید انجام شد.

روش: این مطالعه توصیفی به صورت در دسترس، روی ۵۵ دانشجو و ۱۵ نفر از اساتید دانشگاه علوم پزشکی گناباد انجام در سال ۱۳۹۲ شد. نمونه‌گیری از اردیبهشت تا تیرماه سال ۱۳۹۲ به طول انجامید. جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه پژوهشگر ساخته که دارای ۴ بخش: اطلاعات دموگرافیک، بررسی وضعیت رعایت اخلاق، بررسی عوامل مرتبط در ۳ حیطه آموزشی، مرتبط با دانشجو و مدیریتی - محیطی و بخش مربوط به راهکارهای فرضی بود، انجام شد. جهت تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی مانند میانگین، فراوانی و درصد استفاده شد.

یافته‌ها: ۲۱٪ افراد شرکت کننده اساتید و ۷۹٪ دانشجو بودند. از دیدگاه اساتید و دانشجویان، بیشترین موارد نقص رعایت اخلاق در مرحله برنامه ریزی و اجرای تحقیق (۱۷,۹٪) و کمترین آن در مرحله تجزیه و تحلیل، گزارش و انتشار نتایج (۰٪) اتفاق می‌افتند. در بررسی علل، حیطه مرتبط با دانشجو (۳۰,۴۴٪) و حیطه مدیریتی - محیطی (۲۶,۵۵٪) از بیشترین عوامل مرتبط بوده‌اند. بیشترین فراوانی راهکارها مربوط به ایجاد سیستم پایش (۴۷,۱ درصد) و ارائه مشاوره پژوهشی (۴۱,۴ درصد) بودند.

نتیجه گیری: با توجه به اینکه موثرترین علل گزارش شده در این مطالعه مربوط به حیطه‌های مرتبط با دانشجو و حیطه مدیریتی - محیطی می‌باشد، لذا مدیران پژوهشی بایستی راهکارهای پیشنهادی این مطالعه را در نظر بگیرند تا حل این مشکل منجر به انجام تحقیقات معتبر شود.

کلید واژه‌ها: اخلاق، تقلب پژوهشی، پژوهش.

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۹/۸

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۷/۲۶

مقدمه

یکی از معیارهای مهم حرفه‌ای شدن در هر رشته‌ای، علم و آگاهی است که آن را از سایر رشته‌ها متمایز می‌سازد. اگرچه منابع متعددی برای کسب علم وجود دارد ولی تحقیق عینی‌ترین و قابل‌اعتمادترین منبع برای کسب دانش است (۱). بنابراین اگرچه تحقیق، جستجوی منظمی برای دستیابی به دانش جدید است (۲) اما همانگونه که می‌تواند در مسیر رشد و اعتلای بشر قرار گیرد و انسان را به کمال برساند، اگر در مسیر نادرست قرار گیرد، آسیب‌های جبران‌ناپذیری را از خود به جای می‌گذارد (۳). با توجه به پیشرفت و ارتقای کمی و کیفی پژوهش‌های علوم پزشکی، اجرای طرح‌های تحقیقاتی مختلف از جمله پژوهش بر روی انسانها و جمع‌آوری و نگهداری اطلاعات باعث نگرانی از سوء استفاده و زیان رسانیدن به انسانها، عدم رعایت موازین اخلاقی در طراحی و اجرای طرحها و بهره‌گیری نامشروع از این اطلاعات گشته است (۴). بنابراین یکی از رسالت‌های کمیته‌های اخلاق در پژوهش دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی، محافظت آزمون‌نیهای انسانی از خطرات ناشی از انجام تحقیقات است (۵). راهنماهای شش‌گانه "اخلاق در پژوهش" نیز به منظور نقد و به امید دستیابی به راهنماهای اخلاقی جامع‌تر و دقیق‌تر، در اختیار محققان گذاشته شده است (۶). در حال حاضر یکی از مشکلات عمده در زمینه اخلاق پژوهش به ویژه در تحقیقات علوم پزشکی، چگونگی اجرایی کردن کدهای اخلاقی و التزام محققان به اجرا کردن آن می‌باشد (۷). سوء رفتار در تحقیقات یک طیف است که از اشتباهات ساده که همه ما مرتکب می‌شویم شروع می‌شود، مانند مشاهدات غلط، آنالیز، ارجاع و تفسیر نادرست نتایج و سوگیری در مطالعات علمی و به تدریج با یک شیب آهسته به سمت دستکاری در اطلاعات، سرپوش گذاشتن بر یافته‌های غیر معمول، گذاردن اسم یک شخص در فهرست نویسندگان بدون آن که دخالتی در امر نوشتن مقاله داشته باشد، انتشار دوباره یک مقاله با یا بدون تغییر جزئی در عنوان و چکیده^۱، تقطیع یک کار تحقیقاتی به چند قسمت و نشر آن در چند عنوان مقاله^۲ حرکت می‌نماید. این منحنی در نهایت به سوی رفتارهای کاملاً تقلبی به صورت ساختن اطلاعات جدید^۳، تحریف اطلاعات^۴، دزدی ادبی^۵ و جعل کامل اطلاعات^۶ سوق می‌یابد (۸). و

- 1- Gift Authorship
- 2- Duplicate Publication
- 3- Salami Publication
- 4- Fabrication
- 5- Falsification
- 6- Plagiarism
- 7- Forgery

باعث می‌شود اعتماد عامه مردم به صداقت علم سست و متزلزل شود و فواید بالقوه پژوهش را نیز از دست می‌دهد (۹). متأسفانه قابل اعتماد بودن داده‌های بدست آمده در مقالات پزشکی همچنان به عنوان یک مسئله دشوار باقی است (۱۰). در واقع سوء رفتار در پژوهش مساله‌ای بین‌المللی است (۹) به طوری که شواهد جدی و زیادی در خصوص عدم رعایت مسائل اخلاقی در پژوهش‌های پزشکی در جهان دیده می‌شود (۱۱). مطالعات انجام شده در ایران نیز حاکی از عدم توجه به مسائل اخلاق در پژوهش در بین دانشجویان و پژوهشگران است (۱۲). با این حال در خصوص میزان واقعی شیوع سوء رفتار پژوهشی اطلاعات دقیقی در دسترس نیست (۱۳). از آنجایی که برخی از دانشجویان و پژوهشگران برای انجام تحقیق خود از کمک‌های مالی دولتی استفاده می‌کنند با فشارهای مالی و نهادی مواجه می‌شوند، زیرا برای دریافت منابع و کمک‌های مالی جدید یا امکان چاپ مقالات و یافته‌های خود ناچارند به تولید نتایج خاص بپردازند. عبارت «چاپ کن یا کنار برو» دقیقاً توصیف‌کننده زندگی محقق دانشگاهی است. از همین رو، هنگامی که محققى طرح تحقیقش به خوبی پیش نرود یا بیش از حد انتظار طول بکشد، ممکن است وی ترغیب شود که انسجام تحقیق را نادیده بگیرد که در این صورت باعث سوگیری، خطا و تقلب شود (۱۴).

ارائه‌ی راه حل برای این مشکل کار آسانی نیست و نیاز به اقداماتی شامل آموزش مسئولیت‌های نویسندگی گرفته تا ارائه دستورالعمل‌ها از جمله برای کنترل نحوه جمع‌آوری داده‌ها و ثبت نتایج می‌باشد (۱۵). مخصوصاً تحقیقات بالینی به این دلیل که هیچ نوع ساز و کاری برای تشخیص تقلب و سپس پیگرد قانونی آنها وجود ندارد؛ در برابر تقلب بسیار آسیب پذیرند. از این رو بسیار مهم است که فرهنگ تحقیق برپایه‌ی صداقت و صراحت توسعه یابد. علاوه بر این ضروری است که نهادهای رسمی در کشور به منظور رسیدگی و پیگرد قانونی تقلب در پژوهش وجود داشته باشد. در نهایت تأکید بیشتر بر کیفیت به جای کمیت می‌تواند در پیشگیری از تقلب موثر باشد (۱۶).

در سالهای اخیر، روش تحقیق به عنوان ۲ واحد درسی به دروس مقطع کارشناسی افزوده شد. بنابراین انتظار تدوین پروپوزال‌های تحقیقاتی و اجرای آنها در طرح درس بسیاری از دانشگاه‌های علوم پزشکی قابل مشاهده است. در دانشگاه علوم پزشکی گناباد، نیز اغلب دانشجویان رشته‌های مختلف از جمله دانشجویان رشته پرستاری خصوصاً پس از حذف امتحان جامع به عنوان تکلیف عملی برای واحد آموزشی درس روش تحقیق، طرح

همبستگی ۰,۷۲ بدست آمد.

ملاحظات اخلاقی پژوهش شامل محرمانه ماندن اطلاعات واحدهای پژوهش و عدم نیاز به بیان نام و نام خانوادگی، اعلام نتایج به صورت کلی، کسب رضایت آگاهانه از کلیه واحدها جهت شرکت در پژوهش و رعایت حق مولفین و نویسندگان بود. همچنین این مطالعه به تصویب کمیته منطقه‌ای اخلاق در پژوهش دانشگاه علوم پزشکی گناباد با کد ۱۳۹۲.۴۲ GMUREC رسید.

داده‌ها با نرم افزار SPSS- نسخه ۱۶ و با استفاده از روشهای آماری توصیفی از جمله میانگین، فراوانی و درصد جهت تعیین تعداد افراد موافق و مخالف مورد بررسی قرار گرفتند.

یافته‌ها

از بین ۷۰ نفر شرکت کننده، ۲۱٪ آنها اساتید و ۷۹٪ دانشجویان بودند و ۲۷ نفر (۳۹٪) مرد و ۴۳ نفر (۶۱٪) زن بودند. از بین دانشجویان شرکت کننده، ۲۴٪ فارغ التحصیل و ۷۶٪ در حال تحصیل بودند. دانشجویان از رشته‌های پرستاری، علوم آزمایشگاهی، بهداشت حرفه‌ای، بهداشت عمومی، بهداشت محیط و مامایی در مطالعه شرکت کردند. بیشترین محققین دانشجویان از رشته پرستاری (۵۴٪) و از رشته‌های گروه بهداشت (۲۸٪) بودند. میزان نقص رعایت اخلاق از دیدگاه اساتید و دانشجویان به تفکیک مولفه‌های بررسی شده در جدول شماره ۱ نشان داده شده است. مطابق این جدول بیشترین موارد نقص رعایت اخلاق در مرحله "برنامه ریزی و اجرای تحقیق" و کمترین آن در مرحله "تجزیه و تحلیل، گزارش و انتشار نتایج" اتفاق می‌افتند. در بررسی علل در حیطه آموزشی، نقص در برگزاری کارگاه‌های آموزشی موثر در زمینه‌های انتخاب موضوع و نوشتن بیان مساله ۳۷/۱٪، بازنگری مدارک موجود ۱۸/۶٪، برنامه ریزی و اجرای تحقیق ۱۴/۳٪ و نیز آموزش غیر موثر اخلاق در واحد درسی روش تحقیق ۲۰٪ موافق را به خود اختصاص داد. در حیطه مرتبط با دانشجو، آگاهی ناکافی پژوهشگر در مورد اخلاق در پژوهش (۴۷/۱٪)، آگاهی ناکافی در خصوص مواردی که تخلف محسوب می‌شود (۳۱/۴٪)، نداشتن انگیزه کافی جهت انجام پژوهش (۵۵/۷٪)، ضعف در مهارت جستجوی مقالات (۵۵/۷٪)، مهارت ناکافی در زمینه زبان انگلیسی (۶۴/۳٪)، معتقد نبودن به اهمیت رعایت اخلاق در پژوهش (۳۵/۷٪)، کم‌رنگ شدن ویژگی‌هایی مثل صداقت و امانت داری (۲۷/۱٪)، ناآگاهی پژوهشگر از پیامدهای انتشار نتایج غیر واقعی بر عملکرد و دانش حرفه‌ای (۴۰٪)، انتخاب نامناسب روش انجام پژوهش (۱۴/۳٪)، ترس از انتشار نتایج واقعی بدست آمده (۴۸/۶٪) موافق را به خود اختصاص داد. و در حیطه مدیریتی -

پژوهشی را طراحی و آن را تحت نظر اساتید راهنما و مشاور تا قبل از فارغ التحصیلی به انجام رسانیده و نتایج آن را کتبا ارائه و در برخی موارد نیز به صورت مقاله در مجلات مختلف منتشر می‌کنند. با توجه به اینکه در این دانشگاه که از درصد بالایی از مطالعات دانشجویی برخوردار است؛ مطالعه‌ای در زمینه میزان رعایت اخلاق در پژوهش مورد بررسی قرار نگرفته است، این مطالعه با هدف تعیین وضعیت رعایت اخلاق در پژوهش‌های دانشجویی، عوامل مرتبط و راهکارهای اصلاح آن از دیدگاه دانشجویان و اساتید انجام گرفت.

روش مطالعه

این پژوهش یک مطالعه توصیفی مقطعی است. نمونه‌گیری با روش در دسترس در فاصله زمانی اردیبهشت تا تیر ماه سال ۱۳۹۲ در دانشگاه علوم پزشکی گناباد انجام شده است. جامعه پژوهش دانشجویان و دانش‌آموختگان این دانشگاه بودند که سابقه انجام پژوهش داشتند و همچنین اساتیدی که به عنوان استاد راهنما و مشاور با این افراد همکاری می‌کرده‌اند. معیارهای ورود شامل سابقه انجام پژوهش توسط دانشجو، همکاری در طرح‌های پژوهشی به عنوان استاد راهنما و مشاور برای اساتید، فراهم بودن امکان دسترسی حضوری و یا از طریق ایمیل به این افراد و تمایل به شرکت در مطالعه بود. با توجه به انجام سرشماری؛ همه‌ی افراد واجد شرایط ورود به مطالعه (۸۰ نفر)، انتخاب شدند. ۱۰ نفر به علت عدم پاسخ کامل به سوالات پرسشنامه از مطالعه خارج شدند بنابراین تعداد ۷۰ نفر در مطالعه شرکت کردند. جهت جمع‌آوری داده‌ها به علت در دسترس نبودن پرسشنامه روا و پایایی استاندارد و متناسب با اهداف طرح، از پرسشنامه پژوهشگر ساخته استفاده شد. این پرسشنامه شامل ۴ بخش کلی است: بخش اول سوالات اطلاعات دموگرافیک شامل "جنس، رشته تحصیلی، مقطع تحصیلی، تعداد نیمسال گذرانیده شده، بخش دوم ۲۹ سوال شامل کدهای اخلاقی در مراحل چهارگانه انجام پژوهش شامل مرحله انتخاب موضوع تحقیق و بیان مساله، مرحله بازنگری مدارک موجود، مرحله برنامه‌ریزی و اجرای تحقیق و مرحله تجزیه و تحلیل، گزارش و انتشار نتایج، بخش سوم شامل ۴ سوال مربوط به بررسی عوامل مرتبط در ۴ مرحله انجام پژوهش و بخش چهارم شامل ۱ سوال مربوط به راه حل‌های پیشنهادی بود. جهت بررسی میزان رعایت اخلاق از دیدگاه دانشجویان و اساتید از مقیاس لیکرت ۴ گزینه‌ای از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم استفاده شد. روایی محتوا توسط چند تن از اساتید تایید شد. جهت تعیین پایایی از روش آزمون پس آزمون استفاده شد به گونه‌ای که پرسشنامه روا شده به تعداد ۲ سری به ۸ نفر از افراد شرکت کننده داده شد و ضریب

محیطی، نقص در اطلاع رسانی مناسب در خصوص پژوه‌های انجام شده (۲۴٪)، موظف نشدن دانشجویان به رعایت اخلاق توسط اساتید راهنما و مشاور (۲۷/۱٪)، عدم پایش پژوهشگر طی مراحل اجرایی پژوهش (۲۸/۶٪)، اجباری بودن پژوهشگری (۴۵/۷٪)، مکلف نبودن به انتشار نتایج به صورت مقالات (۲۰٪)، زمان ناکافی برای انجام پژوهش (۴۴/۳٪)، در دسترس نبودن نمونه کافی (۵۸/۶٪)، کمبود بودجه و امکانات مالی (۴۲/۹٪)، همکاری نکردن افراد شرکت کننده

(۴۱/۴٪) موافق داشتند. در خصوص راهکارهای پیشنهادی بیشترین توافق مربوط به ایجاد یک سیستم پایش برای کنترل پژوهش‌های در حال انجام از نظر اخلاقی (۴۷،۱ درصد) ارائه مشاوره پژوهشی (۴۱/۴۲٪) و برگزاری کارگاههای آموزشی اخلاق حرفه ای و پژوهشی (۴۰٪) بود.

جدول ۱: میزان نقص رعایت اخلاق در پروژه‌های برنامه درسی روش تحقیق به تفکیک مؤلفه‌های بررسی شده از دیدگاه اساتید و دانشجویان

میزان درصد موافقت	مؤلفه‌های مورد بررسی	
۲۸/۵	در نظر نگرفتن نیازهای جامعه در انتخاب موضوع پژوهش	مرحله انتخاب موضوع تحقیق و بیان مساله
۳۷/۲	در نظر نگرفتن رفتار و سنتهای جامعه در انتخاب موضوع	
۳۴/۳	انتخاب موضوع تکراری	
۳۸/۶	همخوانی نداشتن موضوع پژوهش با سیاستهای جاری	
۳۱/۴	ذکر نکردن اطلاعات ناموافق با نظر دانشجو	
۱۷/۱	بی طرف نبودن دانشجو و داشتن گرایشهای خاص	
۱۲/۹	ضعف در رعایت صداقت و امانت علمی در نوشتن مروری بر مطالعات گذشته	مرحله باز نگری مدارک موجود
۱۰	ضعف در استفاده از مقالات داخلی و خارجی در نوشتن مروری بر متون	
۷/۱	ذکر نکردن نام سایر پژوهشگرانی که در همان زمینه تحقیقاتی انجام داده اند	
۲۸/۶	استفاده از منابع مشکوک و فاقد اعتبار لازم	مرحله برنامه ریزی و اجرای تحقیق
۳۷/۱	ارجاع ندادن مطالبی که از یک مقاله استفاده شده به همان مقاله	
۴۰	اطلاع ناکافی محقق از جامعه پژوهش	
۴۱/۴	انتخاب نکردن روش نمونه گیری با دقت کامل	
۳۴/۳	انجام ندادن نمونه گیری به همان روش تعیین شده	مرحله تجزیه و تحلیل، گزارش و انتشار نتایج
۱۷/۱	عدم استفاده از ابزار مناسب جهت جمع آوری داده ها	
۴۱/۴	نمونه گیری به اندازه کمتر از حجم نمونه تعیین شده	
۱۴/۳	ندادن حق خروج از پژوهش به افراد شرکت کننده توسط محقق در همه مراحل	
۴۱/۵	داده سازی	
۳۰	نگرفتن رضایتنامه کاملا آگاهانه از اراد شرکت کننده	
۲۱/۴	انجام ندادن مداخله پیشنهادی دقیقا به همان روش پیشنهاد شده بر روی هریک از واحدها	
۴۰	جبران نکردن خسارات ناخواسته وارد شده به افراد مورد بررسی	
۱۵/۷	عدم ثبت داده های جمع آوری شده به طور صحیح و بدون سوگیری	
۱۲/۹	استفاده غیر صحیح از بودجه و وسایل در دسترس	
۲۲/۸	اجرا نکردن تمامی مراحل پژوهش بر اساس پروپوزال تصویب شده	
۳۰	تحریف کردن دست آوردها در جهت خواسته پژوهشگر	مرحله تجزیه و تحلیل، گزارش و انتشار نتایج
۵/۷	ضعف در نگهداری از اطلاعات دموگرافیک افراد شرکت کننده	
۷/۱	حفظ نکردن حرمت افراد یا جامعه مورد مطالعه هنگام بحث و تفسیر نتایج	
۲۷/۱	قرار ندادن نتایج در اختیار مسئولین ذیربط	

بحث

این مطالعه با هدف تعیین وضعیت رعایت اخلاق در پژوهش‌های دانشجویی از دیدگاه اساتید و دانشجویان و نیز عوامل مرتبط و راهکارهای آن در دانشگاه علوم پزشکی گناباد انجام شده است. نتایج این تحقیق نشان داد از دیدگاه دانشجویان و اساتید، نقص رعایت اخلاق در مراحل مختلف انجام پژوهش رخ می‌دهند که از آن جمله می‌توان به موارد اطلاع ناکافی محقق از جامعه پژوهش، عدم انتخاب روش نمونه‌گیری با دقت کامل، نمونه‌گیری به اندازه کمتر از حجم نمونه تعیین شده، داده‌سازی و جبران نکردن خسارات ناخواسته وارد شده به افراد مورد بررسی اشاره کرد. در این تحقیق، داده‌سازی در مرحله‌ی برنامه‌ریزی و اجرای تحقیق به عنوان بیشترین مورد نقص رعایت اخلاق در پژوهش گزارش شد. در بررسی علل سوء رفتار، عوامل مرتبط با حیطة دانشجویی و محیطی-مدیریتی-محیطی از بیشترین عوامل مرتبط موثر از دیدگاه اساتید و دانشجویان معرفی شدند و بیشترین درصد موافق در زمینه‌ی راهکارهای پیشنهادی نیز مربوط به ایجاد سیستم پایش برای کنترل پژوهش‌های در حال انجام و ارائه مشاوره پژوهشی بودند.

در رابطه با وضعیت توجه و آگاهی در زمینه رعایت قانون نامه‌های اخلاقی و قوانین مرتبط با آن در ایران، اطلاعات چندانی در دست نمی‌باشد اما در تحقیق قدوسی و همکاران که میزان رعایت اصول علمی اخلاق در پژوهش در پایان نامه‌های فارغ التحصیلان رشته دندانپزشکی را مورد بررسی قرار دادند، نتایج نشان داد رعایت هر شانزده کد اخلاقی در پایان نامه‌های انسانی مد نظر قرار نگرفته بود (۴) در مطالعه‌ی نخعی و همکاران (۱۷)، نیز موارد جعل داده‌ها و دستکاری نتایج به عنوان بیشترین موارد نقص رعایت اخلاق گزارش شدند که با نتایج مطالعه حاضر همخوانی دارد. نتایج مطالعه‌ی فانلی نیز نشان داد، به طور متوسط ۱/۹۷٪ از دانشمندان اعتراف به حداقل یک بار ساختن اطلاعات جدید، تحریف اطلاعات یا داده‌های تغییر یافته یا نتایج کردند. و بالای ۳۳/۷٪ به دیگر پژوهش‌های سوال بر انگیز اعتراف کردند (۱۸). با توجه به اینکه در این بررسی‌ها، سوالات حساس پرسیده می‌شود، و دیگر محدودیت‌هایی دارند، به نظر می‌رسد که این‌ها تخمین‌های محافظه‌کارانه‌ای از شیوع واقعی سوء رفتار علمی باشد (۱۵). در مطالعه‌ای که توسط Steen انجام شد، از میان ۷۴۲ مقاله در بین سالهای ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۰، ۲۶/۶ درصد به دلیل تقلب پژوهشی از پایگاه اطلاعاتی PubMed پس فرستاده شده بودند. در این مطالعه همچنین مشخص شد که ساخت اطلاعات جدید (از جمله سرقت ادبی داده‌ها) رایج‌تر از سرقت ادبی متن توسط

پژوهشگران متخلف رخ داده است (۱۹). Martinson و همکاران نیز در مطالعه‌ی خود بر روی ۳۲۴۷ فرد تحصیل کرده با درجه علمی بالا در ایالات متحده نتایج نشان داد به طور کلی انجام سوء رفتار پژوهشی از جمله تحریف اطلاعات و ساخت اطلاعات جدید کم است (کمتر از ۲ درصد). اگرچه ۳۳٪ از افراد اعتراف کردند که در سوء رفتار پژوهشی دخالت داشته‌اند (۲۰).

در مطالعه حاضر، بیشترین علل موثر در نقص رعایت اخلاق در پژوهش به ترتیب مربوط به حیطة‌های مرتبط با دانشجو و مدیریتی-محیطی می‌باشد. با توجه به اینکه در سایر مطالعات بیشتر، موانع انجام تحقیق مورد بررسی قرار گرفته تا موانع رعایت اخلاق در تحقیق، بنابراین نتایج مطالعه حاضر با این مطالعات مورد مقایسه قرار گرفت. یافته‌های مطالعه دیگری نشان داد که اکثر (۳۶/۸ درصد) اعضای هیات علمی از میان عوامل باز دارنده انجام تحقیق، عوامل شخصی را بی‌تاثیر دانسته‌اند و سایر عواملی که از دید آنها به میزان زیاد جزء عوامل باز دارنده‌ی انجام تحقیق بوده عبارت بودند از عوامل سازمانی - اداری (۳۱،۵ درصد)، عوامل اقتصادی - مالی (۲۷،۷ درصد)، عوامل وسایل - امکاناتی (۲۵،۸ درصد) و عوامل اجتماعی (۲۵،۵ درصد) (۲۱). در مطالعه‌ی حاضر، نحوه‌ی انتخاب موضوع پژوهش مورد توجه قرار گرفت. در مطالعه‌ی دیگری نیز بی‌اطلاعی از موضوعات قابل تحقیق در رده نهم از ۱۵ موانع انجام پژوهش قرار داشت که می‌تواند زمینه ساز نادیده گرفتن اخلاق در پژوهش شود (۲۲). در حیطة مرتبط با دانشجو، مهارت ناکافی در زمینه زبان انگلیسی و بعد از آن نداشتن انگیزه کافی جهت انجام پژوهش و ضعف در مهارت جستجوی مقالات بیشترین موافقان را داشت. در مطالعه مشابه دیگر، بالاترین میانگین نمره مربوط به موانع انجام فعالیت‌های پژوهشی از دیدگاه دانشجویان به کمبود دستیاران پژوهشی دوره دیده، عدم استفاده از نتایج تحقیق در جامعه و ضعف دانشجویان در آشنایی با کتابخانه دیجیتال اختصاص یافت (۲۳). در مطالعه‌ی دیگری نیز مسلط نبودن به زبان انگلیسی جهت استفاده از منابع علمی در رده‌های بالای موانع فردی انجام پژوهش گزارش شد اما در همین مطالعه نداشتن انگیزه کافی و بی‌علاقگی نسبت به امر پژوهش در رده‌های پایین موانع فردی انجام پژوهش قرار گرفته بود (۲۲). وجدان خود شخص هم از مواردی بود که در پژوهش حاضر مورد توجه قرار گرفت همچنانکه دیگران نیز در مطالعه خود بیان کردند که ویژگی شخصیتی با وجدان بودن اثر منفی بر استفاده از فناوری اطلاعات برای ارتکاب سرقت ادبی دارد (۲۴). در پژوهش حاضر، در حیطة مدیریتی - محیطی، اجباری بودن پژوهشگری و در دسترس نبودن نمونه کافی موافقان بیشتری داشتند. در حالی که

و اعطای تسهیلات بیشتر، فراهم آوردن امکان نمونه گیری از شهرهای مجاور جهت رفع مشکل کمبود نمونه در دسترس، ایجاد یک سیستم پایش برای کنترل پژوهش‌های در حال انجام از نظر اخلاقی و ارائه مشاوره پژوهشی می‌باشند.

نتیجه گیری

با توجه به اینکه موثرترین علل گزارش شده در این مطالعه مربوط به حیطه های مرتبط با دانشجو و حیطه مدیریتی - محیطی می باشد، لذا مدیران و برنامه ریزان پژوهشی بایستی راهکارهای پیشنهادی این مطالعه را در نظر بگیرند تا حل این مشکل منجر به انجام پژوهش های معتبر و به دور از سوگیری در اجرا و ارائه نتایج حاصل شود. از محدودیت های این مطالعه می توان به کم بودن حجم نمونه و عدم همکاری برخی از افراد جهت شرکت در مطالعه اشاره نمود. بنابراین پیشنهاد می شود که مطالعاتی از این قبیل در جوامع بزرگتر و با حجم نمونه بیشتر انجام شود و جهت جمع آوری داده‌ها از روش‌هایی غیر از خود ابرازی نیز استفاده شود.

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از طرح مصوب کمیته تحقیقات دانشجویی دانشگاه علوم پزشکی گناباد با کد ۳۹/۹۲ است. بدین وسیله نویسندگان مراتب سپاس خود را از این کمیته به سبب حمایت مالی اعلام داشته و از کلیه اساتید و دانشجویانی که با مشارکت خود ما را در انجام این پژوهش یاری نمودند تشکر و قدر دانی می نماییم.

در پژوهش سایرین، در دسترس نبودن نمونه پژوهش در رده‌های پایین موانع سازمانی انجام پژوهش قرار داشت (۲۲). و این اختلاف احتمالا به متفاوت بودن جامعه این مطالعه با پژوهش حاضر مربوط می‌شود. در راهکارهای پیشنهادی، ایجاد یک سیستم پایش برای کنترل پژوهش‌های در حال انجام از نظر اخلاقی و بعد از آن ارائه مشاوره پژوهشی بیشترین درصد موافق را به خود اختصاص دادند. همانطور که در سایر مطالعات نیز موارد زیر که مرتبط با سیستم پایش است، به عنوان راه حل پیشنهاد شده است: یادآوری به محققین مبنی بر انجام نظارت توسط کمیته اخلاق در تمام مراحل از ابتدا تا انتشار نتایج و اطلاع رسانی لازم در مورد تبعات عدم رعایت کدهای اخلاقی از نظر فردی، اجتماعی، حرفه‌ای و حقوقی، تهیه دستور العمل پایش اخلاقی طرح‌ها و واری نامه‌های بررسی صحت اخلاقی طرح، نظارت در مراحل مختلف طرح های تحقیقاتی از تصویب و اجرا تا انتشار، بازرسی و نظارت فعال و سر زده بر پژوهش‌ها به خصوص کارآزمایی‌های بالینی و پژوهش های خاص (۷). در خصوص مشاوره پژوهشی، دیگران نیز در دسترس نبودن مشاور جهت راهنمایی را به عنوان یکی از مهم ترین موانع انجام پژوهش مطرح کردند (۲۲). دیگر پژوهشگران معتقدند که مریدان ۳ رفتار خاص را باید در مورد کارآموزان خود انجام دهند: بررسی منبع داده ها، آموزش استانداردهای پژوهش و کاهش استرس محیط کار (۲۵).

به طور کلی راهکارهای پیشنهادی برای این مشکل با توجه به موثرترین علل در ایجاد آن و دیدگاه افراد شرکت کننده در این خصوص عبارتند از: انجام اقداماتی در جهت بالا بردن مهارت زبان انگلیسی و مهارت جستجو، برگزاری کارگاههای آموزشی اخلاق حرفه‌ای و پژوهشی، تشویق پژوهش‌های برتر جهت افزایش انگیزه

References

- 1- Sharifi S, Mohamad-Alizadeh S. [Attitudes and perceived barriers to carry out research among hospital nurse administrator]. Iran Journal of Nursing (IJN) 2009, 22(59):51-59. (Persian)
- 2- Sepandi M, Taghdir M, Rezaeianzadeh A, Namayandeh M. Research methodology in the Medical Sciences, 2thed, Tehran: Asaresobhan, 2012.(Persian)
- 3- Tabeie SZ, Mahmoudian F. [Researcher ethics]. Iranian Journal of Ethics in Science and Technology. 2007; 2(1, 2): 49- 54.(Persian)
- 4- Ghodousi A, Esfahanian V, Razavi SM, Ghaedifar A, Zamani Pozveh E. [Observance of national ethics codes of medical research in undergraduate doctoral dissertations in the faculty of dentistry, islamic azad university, Khorasgan branch in 2004-2009]. Journal of Isfahan Dental School. 2012; Special Issue 7 (5): 737-744.(Persian)
- 5- Heidari A, Asghari F, Adeli SH. [Presenting a model for ethical assessment of research

proposals on human subjects in Iran]. *Iranian Journal of Medical Ethics and History of Medicine*. 2010; 3 (5) :19-25. (Persian)

6- Mohtashami R, sadeghi Z, Miri A, Honarvar H. [Education of medical ethics in research]. *Iranian Journal of Educational Strategies*. 2010; 3(2); 81-86.(Persian)

7- Ghanei M, Mesgarpour B, Saadat sH, Parsapour A, Bamdadi F, Mahmood Robati A, Keramati A. [Executive management of bioethics in medical researches: The results of a workshop]. *Iranian Journal of Medical Ethics and History of Medicine*. 2008; 1(1): 5-16. (Persian)

8- Moghtaderi A, Dahmardeh M. [Fraud and misconduct in medical research]. *Zahedan J Res Med Sci*, 2012; 14(1): 1-7. (Persian)

9- Tavakol M, Naseri Rad M. [Plagiarism, fabrication and fraud as research misconducts: with an explanation from sociology of science]. *Iranian Journal of Ethics in Science and Technology*. 2009-2010; 4 (3, 4): 1-16.(Persian)

10- Baerlocher MO, O'Brien J, Newton M, Gautam T, Noble J. Data integrity, reliability and fraud in medical research. *European Journal of Internal Medicine*. 2010; 21:40-45.

11- Hajifaraji M. [Ethics in biomedical research involving human subjects]. *Iranian Journal of Ethics in Science and Technology*. 2009; 4(1, 2): 67-78.(Persian)

12- Ghasemzadeh N, Nikravan Fard N, Rahimi Rad MH, Mousavipour S, Faramarzi Razini F. [A survey on the rate of observance of research ethics in approved proposals at Urmia university of medical sciences (2003 - 2008)]. *Iranian Journal of Medical Ethics and History of Medicine*. 2013; 6(2):67-85.(Persian)

13- Sarwar U, Nicolaou M. Fraud and deceit in medical research. *J Res Med Sci*. 2012; 17:1077-81.

14- Iman MT, Ghafarinasab E. [Ethical Standards in human sciences researches]. *Iranian Journal of Ethics in Science and Technology*. 2011; 6(2): 2-11.(Persian)

15- Caterina RD, Griffioen AW, Porreca F. Fraud in biomedical research — The role of journal Editors. *Vascular Pharmacology*. 2011; 55: 119-120.

16- Gupta A. Fraud and misconduct in clinical research: A concern. *Persepectives in Clinical Research*. 2013; 4(2): 144–147.

17- Nakhaei N, Nik Pour H. [Investigation of medical students' opinions on research fraud in thesis and its frequency]. *Strides in Development of Medical Education*. 2005; 2(1).(persian)

18- Fanelli D. How many scientists fabricate and falsify research? a systematic review and meta-analysis of survey data. *PLoS ONE*. 2009; 4(5): e5738.

19- Steen RG. Retractions in the scientific literature: is the incidence of research fraud increasing?. *Journal of Medical Ethics*. 2010; 37: 249-253.

20- Martinson B, Anderson M, De Vries R. Scientists behaving badly. *Nature*. 2005; 435:737-8.

21- Karimi A, Mehdipour Y, Mohammadpour A, Pirozfar S. [Constraining factors of research from the viewpoint of faculty members of Zahedan university of medical sciences].

Health Information Management J. 2010; 7(4):467-474.(Persian)

22- Sereshti M, Parvin N, Bozorgzad M, Imani R. [Barriers of research performances in the view of nurses]. Journal of Ilam University of Medical Sciences. 2007; 15(2):7-13.(Persian)

23- Anbari Z, Jadidi RA. [Comparing of barriers to research activities among students of Arak University of Medical Sciences, and appropriate strategies for student research management]. Iranian Journal of Medical Education. 2013; 13(5) :399- 412. (Persian)

24- Sohrabi B, Gholipour A, Mohammadesmaeili N. [Effects of personality and information technology on plagiarism: an iranian perspective]. Ethics & Behavior. 2011; 21(5): 367-379. (Persian)

25- Wright DE, Titus SL, Cornelison JB. Mentoring and research misconduct: an analysis of research mentoring in closed ORI cases. Science and Engineering Ethics. 2008; 14(3):323-336.

Ethics in researches conducted by students, related factors and solutions from the viewpoints of faculty members and students of Gonabad University of medical sciences in 2013

Khosravan Sh¹, Mansoorian MR², Mohammadpour A³, Khazaeli P⁴, *Ajam Khames Fadafen S⁵

1-Associated Professor, Gonabad University of Medical Sciences, Faculty of Nursing and Midwifery, Social Determinants of Health Research Centre, Iran.

2-MSc in Medical Education, Gonabad University of Medical Sciences, Faculty of Nursing and Midwifery, Iran.

3-Associated Professor, Gonabad University of Medical Sciences, Faculty of Nursing and Midwifery, Social Determinants of Health Research Centre, Iran.

4-Professor of Pharmaceutics, Kerman University of Medical Sciences, School of Pharmaceutical Research Center, Iran.

5- Graduate student in nursing education, Gonabad University of Medical Sciences, faculty of Nursing and Midwifery, Student Research Committee, Iran (**Corresponding author**)

Email : Samane.ajam@gmail.com

Abstract

Introduction: Ethics is an important issue and since the students as new researchers the observance status of ethics in student research is important. This study aimed to determine the barriers of academics and students about status of ethics in the researches conducted by students, their related factors and solutions.

Method: This descriptive study was performed using accessible methods, on 55 students and 15 faculty members in Gonabad University of Medical Sciences. Sampling lasted from April to June 2013 using the convenient sampling method. Data collected using a four sections questionnaire: demographic information, 29 questions to check the status of ethics, four questions to evaluate relevant factors in three domains of training, related to the student and Management and 1 question was about proposed solutions. To analyze the data, descriptive statistics such as mean, frequency and percentage were used.

Results: 39% of the participants were male, 61 percent were females. In view of faculty members and students' perspective, most cases of violation of ethics occur in the conduct and planning stage (17.9%), and lowest occur in the analysis, reporting and publication of results (0%). In investigating the causes, the domains associated with the students (30.44%) and management - environment (26.55%) had the greatest impact. The most frequent proposed solutions were monitoring systems (47.1 percent) and providing advice (41.4%).

Conclusion: Effective causes reported in this study is related to domains associated to the students and management – environmental. Consequently, research managers should consider the proposed solutions in order to expect credible research in the future.

Keywords: Ethics, Research, Research Misconduct.

Received: 18 October 2014

Accepted: 29 November 2015